

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/356508614>

Lachstern broedt in het pionierlandschap van Marker Wadden

Article in *Limosa* · November 2021

CITATIONS
0

READS
20

8 authors, including:

Jan van der Winden

Jan van der Winden Ecology

124 PUBLICATIONS 607 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Sonja Weeda

Vogelbescherming Nederland

3 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Rene Vos

3 PUBLICATIONS 4 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Roeland A Bom

NIOZ Royal Netherlands Institute for Sea Research

38 PUBLICATIONS 221 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Migration of Dutch great reed warbler *acrocephalus arundinaceus* [View project](#)

Kiebitz-Schutzprojekt im Bundesprogramm Biologische Vielfalt / German lapwing conservation project [View project](#)

Lachstern broedt in het pionierlandschap van Marker Wadden

Paar lachsterns op een locatie die later de broedplek bleek te zijn, Marker Wadden, 17 mei 2020 (foto: Maarten Hotting). *Gull-billed tern pair at a spot which turned out to be the nesting location later on.*

Jan van der Winden, Maarten Hotting, Sonja Weeda, René Vos, Roeland Bom, Tim Kreetz, Dominic Cimiotti & Camilla Dreef

Eén van de zeldzaamste broedvogels van Noordwest-Europa, de Lachstern *Gelochelidon nilotica*, heeft na vele decennia in 2020 weer gebroed in Nederland. Lachsterns broeden in Europa vooral rondom de Middellandse en Zwarte Zee. In Noordwest-Europa is echter een geïsoleerde populatie aanwezig die zich in het verleden uitstrekte van Nederland tot Noord-Denemarken. Deze Noordwest-Europese populatie kromp vanaf de jaren zestig ineen tot slechts één kolonie in Sleeswijk-Holstein (Duitsland) als gevolg van habitatverlies en toegenomen predatie door zoogdieren (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982, Del Hoyo *et al.* 1996). Ook deze laatste kolonie stond op het punt van verdwijnen, totdat er met effectieve bescherming tegen predatie door Vossen *Vulpes vulpes* en Wasbeerhonden *Nyctereutes procyonoides* werd gestart. Hierdoor zijn in deze kolonie de laatste jaren meer jonge Lachsterns vliegvlug geworden en stijgt de populatie-omvang zelfs licht (Denker *et al.* 2014, Gerlach *et al.* 2019).

Tot en met 1958 waren er verspreid in ons land enkele

broedparen Lachsterns. Fameus zijn de broedgevallen op het voormalige eiland De Beer nabij Hoek van Holland ZH, omdat ze daar destijds op historisch waardevolle zwart-wit beelden gefilmd werden. In de periode 1927-56 broedden ze geregeld op dit eiland (Meininger *et al.* 2000). Echter, zeker zo belangrijk waren de broedgevallen in het zoete IJsselmeergebied in de periode 1944-58 waar ze onder meer broedden op eilanden bij de Makkumerwaard Fr, Harderwijk Gld en in de Wieringermeer Fl die in de oorlog onder water was gezet (Haverschmidt 1945, van IJzendoorn 1947, Kist 1959). Ook van die plekken zijn foto's gepubliceerd (o.a. Haverschmidt 1945). Na deze periode was er slechts in 2005 een incidentele broedpoging op de kwelder van het Balgzand, die vermoedelijk mislukte in de eifase (van der Weide 2005).

Lachsterns broeden in zoute en zoete pionierbiotopen, zoals kwelders, primair duin en op zandige eilanden. Ze broeden altijd nabij andere kolonievogels zoals Kokmeeuwen *Chroicocephalus ridibundus*, Visdieven *Sterna hirundo* of Kluten *Recurvirostra avosetta* (Møller 1982). Ze foerageren boven ondiep water, maar vooral boven land met grazige vegetaties. In het IJsselmeergebied werd gebroed op schaars begroeide pioniereilanden in de omgeving van zoetwatermoerassen en biotopen met lage, kruidenrijke

vegetaties. Het voedsel bestaat in Noordwest-Europa weliswaar af en toe uit vissen, zoals grondels, maar Lachsterns eten toch vooral terrestrische prooien zoals woelmuizen, kikkers, vogelkuikens en grote insecten als rupsen, sprinkhanen en kevers (Glutz von Blotzheim & Bauer 1982). Terugkeer als broedvogel in Nederland werd uitsluitend verwacht als er op grote schaal nieuw leefgebied in de kustregio hersteld zou worden, dat zou voldoen aan bovengenoemde eisen (van der Winden *et al.* 2008). Met de aanleg van Marker Wadden lijkt hier in 2020 een invulling aan te zijn gegeven. Toch waren we verrast dat al in het derde jaar na aanleg een Lachsternpaar ging broeden.

Een broedgeval met onverwacht inzicht in dispersiegedrag

Tijdens ons lopende onderzoek naar pioniervogels op Marker Wadden (van der Winden *et al.* 2019), ontdekten we op 16 mei 2020 een foeragerende adulte Lachstern op het natuureiland. Vanwege de tijd van het jaar waren we direct alert. Nog diezelfde dag vonden we een mogelijke broedlocatie op het voor publiek ontoegankelijke natuureiland. Een paar Lachsterns alarmeerde daar in een gemengde visdieven-, kluten- en kokmeeuwenkolonie. Op 17 mei leek één van die Lachsterns een broedhouding aan te nemen, maar de afstand was te groot om met zekerheid te concluderen dat er een nest was. Om de plek niet te verstoren, zochten we toen niet naar het nest. Ondanks dat er nog volop gewerkt werd aan de aanleg van het natuureiland, sloot Natuurmonumenten de broedplek direct af voor werkzaamheden. Na bijna drie weken, op 5 juni, keerden we terug naar de waarschijnlijke nestlocatie (afbeelding 1). We vonden een nest met twee eieren (lengte x breedte: 49,3 x 33,8 en 49,1 x 34,2 mm). Dankzij een camera bij het nest verkregen we zekerheid dat het nest inderdaad van de Lachsterns was. In

de ochtend van 7 juni bleek één kuiken in het nest aanwezig (afbeelding 2). Het andere ei was nog niet aangepikt. De volwassen Lachsterns waren beide ongeringd, zodat we niet konden vaststellen waar ze vandaan kwamen. Eén van de twee adulten hebben we vervolgens met een inloopkooi op het nest gevangen en voorzien van een metalen ring en een kleurring (geel, zwarte inscriptie). Op basis van de maten (koplengte (dus inclusief snavel) 87,5 mm, vleugellengte 330 mm) konden we het geslacht niet met zekerheid vaststellen. De vleugellengte bij mannetjes varieert immers van 309 tot 341 mm en bij wijfjes van 307 tot 333 mm (Cramp 1985). Op 8 juni hebben we het aanwezige kuiken geringd, het tweede ei was nog steeds niet uitgekomen. Op 11 juni was het paar nog alarmerend aanwezig, maar we zagen geen voedselvluchten naar de broedlocatie en konden zodoende geen indicatie krijgen of er nog kuikens waren. Hoewel we tijdens het lopende onderzoek weinig tijd hadden voor gerichte bezoeken in de omgeving van de kolonie, hebben we wel steeds op foeragerende Lachsterns gelet en de nestlocatie nog twee keer gecontroleerd. We vonden echter geen resten van eieren of kuikens. We zagen ook geen Lachsterns meer op Marker Wadden.

Op 23 juni werd een paar Lachsterns ontdekt op het nabije (6 km) Trintelzand FI, dat daar de hele dag verbleef. Op 25 juni werd nogmaals een paar Lachsterns vastgesteld op hetzelfde eilandje (B. van den Bogaard). Helaas kon niet worden vastgesteld of dit het paar was van Marker Wadden, hoewel dit wel waarschijnlijk is. Op 30 juni werd 'onze' gekleurde Lachstern op meer dan 300 km afstand betrap door een wildcamera van het Michael-Otto-Instituut (NABU) in het Beltringharder Koog (Nordfriesland) Duitsland, terwijl hij een ei van een Bontbekplevier *Charadrius hiaticula* roofde (afbeelding 3). Hij was samen met een andere Lachstern, dus

Maarten Hotting

Afbeelding 1. Paar Lachsterns op nestplek in gemengde vogelkolonie, Marker Wadden, 5 juni 2020. *Gull-billed Tern pair in mixed bird colony at Marker Wadden.*

Maarten Hotting

Afbeelding 2. Pas uitgekomen kuiken van de Lachstern, lichte kleurfase, Marker Wadden, 7 juni 2020. *Recently hatched Gull-billed Tern chick with light colour phase.*

Afbeelding 3. Lachstern die op Marker Wadden werd gemerkt, pakt een ei uit een Bontbekplevier nest in het Beltringharder Koog (Nordfriesland) Duitsland, 30 juni 2020 (vastgelegd door wildcamera). *Colour ringed Dutch Gull-billed Tern snatches an egg from a Ringed Plover nest at Beltringharder Koog (Nordfriesland), Germany (registered with a camera trap).*

waarschijnlijk was het paar nog bij elkaar. Omdat een jonge Lachstern pas na een maand vliegvlug is, kon met zekerheid worden vastgesteld dat beide Lachsterns Marker Wadden hadden verlaten zonder jongen groot te brengen.

Marker Wadden als broedbiotoop

Marker Wadden voldoet in veel opzichten aan het optimale broedbiotoop van de Lachstern. De gekozen broedplek is immers zeer vergelijkbaar met plekken die in het verleden door broedende Lachsterns bezet waren na de inundatie van de Wieringermeer en de aanleg van Oost-Flevoland. Open biotopen zonder grondpredatoren, met grote kolonies Kokmeeuwen, Kluten en Visdieven, nabij zoete moerasen en biotopen met korte vegetaties. Op Marker Wadden leven weliswaar nog geen muizen en ontbreken nog grote aantallen sprinkhanen, maar rupsen zijn talrijk en ook Bstaardkikker *Pelophylax klepton ecsulentus*, Meerkikker *Pelophylax ridibundus* en diverse soorten vogelkuikens kunnen door de Lachsterns gegeten worden.

In Sleeswijk-Holstein worden jaarlijks tientallen kuikens van Lachsterns gekleurd, maar helaas waren beide adulten op Marker Wadden ongeringd. Desalniettemin is het zeer waarschijnlijk dat ze uit deze Duitse kolonie afkomstig zijn, die tegenwoordig een goede reproductie kent (Denker *et al.* 2014, Gerlach *et al.* 2019). Dit idee werd versterkt door de gekleurde Lachstern van Marker Wadden, die in juni een groot deel van het voormalige broedgebied van zijn soortge-

noten verkende. Een belangrijk deel van de 'Duitse' populatie Lachsterns trekt in de nazomer door Nederland (Bijlsma *et al.* 2001, Boele & van Winden 2017). Dan zijn er tijdelijk tientallen Lachsterns aanwezig in Noordoost-Groningen en de kop van Noord-Holland. Af en toe duikt er dan ook een individu op in het IJsselmeergebied, zoals op De Kreupel in augustus 2016 en in de Wieringermeer in 2015, 2017 en 2018. Dus de Lachsterns kunnen tijdens de nazomertrek door Nederland potentiële broedbiotopen ontdekken. In het voorjaar verblijven Lachsterns bijna nooit lang in Nederland, maar op 6 mei 2020 was er ook een paar aanwezig bij Zeevang NH, mogelijk dat dit het paar was dat vervolgens op Marker Wadden ging broeden.

Het broedgeval van de Lachstern op Marker Wadden toont aan dat er weer kansen zijn voor deze soort in Nederland als nieuw leefgebied gecreëerd wordt. In het IJsselmeergebied zijn meer projecten in voorbereiding die voorzien in de aanleg van, voor grondpredatoren onbereikbare, pionierbiotopen en vloedvlakten. Wie weet leidt dit tot een definitieve hervestiging voor deze tot de verbeelding sprekende soort.

DANKWOORD

We bedanken Natuurmonumenten voor de toestemming voor onderzoek aan vogels op Marker Wadden. Derick Hiemstra (coördinator kleurringen sterns) en Henk van der Jeugd (Hoofd Vogeltrekstation) hielpen om snel een kleurring-

schema van de grond te krijgen. Markus Risch gaf veel waardevolle tips en informatie. Bas van den Boogaart informeerde ons over het Trintelzand. Eric van der Velde maakte snel een aantal kleurringen. Jacintha van Dijk en Herman van Oosten gaven goede suggesties bij een eerdere versie van het artikel.

LITERATUUR

- Bijlsma R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij, Haarlem / KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Boele A. & E. van Winden 2017. Lachstern: het lachen is hem wel vergaan. *Sovon Nieuws* 30: 6-7.
- Cramp S. 1985. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of the Western Palearctic. Volume IV Terns to Woodpeckers. Oxford University Press, Oxford/New York.
- Denker W., I. Dumpe, K. Günther, B. Hälterlein, V. Hennig, C. Herden, I. Mauscherling & M. Risch 2014. Das Artenschutzprojekt Lachsee-schwalbe in Dithmarschen. *Corax* 22: 91.
- Gerlach B., R. Dröschmeister, T. Langgemach, K. Borkenhagen, M. Busch, M. Hauswirth, T. Heinicke, J. Kamp, J. Karthäuser, C. König, N. Markones, N. Prior, S. Trautmann, J. Wahl & C. Sudfeldt 2019. Vögel in Deutschland – Übersichten zur Bestandssituation. DDA/BfN/LAG VSW, Münster.
- Glutz von Blotzheim U.N. & K.M. Bauer 1982. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 8/ II. Charadriiformes (3. Teil). Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Haverschmidt F. 1945. Een nieuw broedgeval van de Lachstern, *Gelochelidon n. nilotica* (Gm.) in Nederland. *Ardea* 33: 117-125.
- Del Hoyo J., A. Elliott & J. Sargatal 1996. Handbook of the birds of the world. Vol 3. Hoatzin to Auks. Lynx Edicions, Barcelona.
- van IJzendoorn A.L.J. 1947. Broedvogels van de Wieringermeer in 1945 en 1946. *Limosa* 20: 143-159.
- Kist J. 1959. Verslag van der vergadering der afdeling Club van Nederlandse Vogelkundigen gehouden in Artis te Amsterdam op 12 oktober 1958. *Limosa* 32: 172-176.
- Meininger P.L., F.A. Arts & N.D. van Swelm 2000. Kustbroedvogels in het Noordelijk Deltagebied. Ontwikkelingen knelpunten potenties. Rapport RIKZ/2000.052. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Middelburg / Stichting Ornithologisch Station Voorne, Oostvoorne.
- Møller A.P. 1982. Coloniality and colony structure in Gull-billed Terns *Gelochelidon nilotica*. *Journal für Ornithologie* 123: 41-53.
- van der Weide M. 2005. Wederom goed jaar voor zeldzame broedvogels. *SOVON Nieuws* 18: 13.
- van der Winden J., M. Tentij & R. van Beusekom (eds) 2008. Beschermingsplan kustbroedvogels. Basisrapport deel B: soortteksten. Bureau Waardenburg BV, Culemborg / Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- van der Winden J., C. Dreef & M.J.M. Poot 2019. Visdieven, dwergsternen en kluten op de Marker Wadden. Jaarrapport 2019: monitoring van aantallen, broedsucces, habitatgebruik en prooikeuze. Rapport 2019-09. Jan van der Winden Ecology, Utrecht.
- Jan van der Winden, Jan van der Winden Ecology, Research & Consultancy, Dantelaan 115, 3533 VC Utrecht; jvdwinden@hetnet.nl
- Maarten Hotting, Dom Helder Camarastraat 95, 1447 ZS Purmerend
- Sonja Weeda, Het Spoor 58-B, 3994 AK Houten; sonjaweeda@gmail.com
- René Vos, Broekermeerdijk 18, 1454 AH Watergang; rene@renevos.net
- Roeland A. Bom, Afdeling Kustsystemen, Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, Postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel
- Tim Kreetz, Vereniging Natuurmonumenten, Kraggenburgerweg 21, 8317 RG Kraggenburg
- Dominic V. Cimiotti, Michael-Otto-Institut im NABU, Goosstroot 1, 24861 Bergenhusen, Duitsland; Dominic.Cimiotti@NABU.de
- Camilla Dreef, Zekeringstraat 15A, 1014 BM Amsterdam; info@camilladreef.nl

Gull-billed Tern *Gelochelidon nilotica* breeds in pioneer habitat of Marker Wadden

Since the sixties, the population of Gull-billed Terns in Northwest Europe had declined substantially in numbers and distribution, with only one colony remaining in the German Elbe estuary nowadays. Predator-exclusion fencing led to increased reproduction in this colony. In the Netherlands, Gull-billed Terns bred regularly until around 1958 and there was one incidental breeding attempt at Balgzand NH in 2005. In May 2020, a Gull-billed Tern pair started nesting in a mixed Black-headed Gull *Chroicocephalus ridibundus*, Pied Avocet *Recurvirostra avosetta* and Common Tern *Sterna hirundo* colony at the newly created Marker Wadden archipelago,

situated in Markermeer Flevoland. On June 5th, two eggs were present, from which at least one chick hatched on June 7th. For unknown reasons no chicks fledged. We colour-ringed one of the parents and a wildlife camera took pictures of it in northern Germany (at Beltringharder Koog) on June 30th. This indicates the ability of the species to disperse vast distances (> 300 km) during the breeding season. The current efforts to create new islands with marsh habitats at Marker Wadden in 2017 resulted in the return of this enigmatic species. This is encouraging for many comparable projects foreseen in the coming years.